

χιλίους τούς φονευθέντας· ὁ Πρόξες Ὅσπεν περιορίζει τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν εἰς δισχιλίους, δημοτικὸν δὲ τι ἔσπρα εἰς χιλίους διακοσίους

Χιλίους διακοσίους ἔκοφαν χωρὶς τοὺς λαβωμένους.

Ἀλλὰ τὰς ζημίας αὐτῶν ἀντεστάθμιζεν ὁ θάνατος τοῦ γενναίου ἀνδρός, ὁ ὁποῖος τὸσάκις κατεπολέμησε νικηφόρος τὰ τουρκικὰ ὄπλα καὶ ἐφρονεῦθη ἐν τῇ ἐπιτυχείᾳ ἐκτελέσει ἠρωϊκοῦ τολμήματος, διατρανοῦντος τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν στρατηγικὴν ἄμα σύνεσιν αὐτοῦ. Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη διέταξε νὰ πανηγυρίσῃσι τὰ φρούρια διὰ κανονοβολισμῶν τὸν θάνατον αὐτοῦ, μετ' ἀγαλλιάσεως δὲ ἤκουσαν οἱ ἀπανταχοῦ Μουσουλμάνοι, ὅτι ἐφρονεῦθη ὁ χαροῦν Μάρκος, ὁ ἀδάμαστος στρατηγὸς τῶν Ἑλλήνων.

Βρῦ τούνηκτιον ἐκάλυψε πένθος τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῆς δεινῆς συμφορᾶς. Θρηνοῦσα ἡ πόλις τοῦ Μεσολογγίου ἐκήδευσε μεγαλοπρεπῶς τὸν ἐνδοξότατον τῶν προμάχων αὐτῆς, καὶ ἡ δημῶδης μουσα διηρμήνευσεν εὐγλώτως τὴν ὀδύνην τοῦ ἔθνους.

Τὸ ἄκουσεν ἡ μαῦρη γῆ, τρεῖς χρόνους δὲ χοριτάζει τὸ ἄκουσεν καὶ τὰ βουνά, κ' ἐκεῖνα ῥαίστηκαν, τὸ ἄκουσε κ' ὁ οὐρανός τρεῖς χρόνους δὲ σταλάζει, Ὁ Μάρκος ἐσκοτώθηκε καὶ σκότωσε καὶ χιλίους.

Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ.

ΑΠΟ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ ΕΙΣ ΟΛΥΜΠΙΑΝ

Ἐπιστολαὶ πρὸς φίλον.

Η'.

Ἐκ τοῦ Θησέως, τῇ 26 Ἀπριλίου.

Καὶ πάλιν ἐξ ἑλληνικοῦ ἀτμοπλοίου γράφω. Ἀπεχαιρετήσαμεν πρὸ ὀλίγου τὸ Μεσολόγγι, ἐντὸς δὲ ὥρων τινῶν θὰ εἴμεθα εἰς Ζάκυνθον, τὴν πατρίδα τοῦ Σολωμοῦ.

Ἐξέφρασα καὶ ἄλλοτε τὴν εὐχαρίστησίν μου ὅτι διῆλθα τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ τὴν Αἰτωλίαν, καὶ τὴν λύπην μου ὅτι δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐπισκεφθῶ λεπτομερέστερον τὰ ἀπόκεντρα καὶ τόσφ ὀλίγον γνωστὰ μέρη ταῦτα τῆς Ἑλλάδος. Δὲν δύναται τις νὰ ἔχη ἰδέαν σαφῆ περὶ οἴας δήποτε χώρας, μάλιστα χώρας ποικίλης ὡς ἡ Ἑλλάς, ἐὰν δὲν περιέλθῃ τὰ ἐνδότερά της, πολὺ δ' ἀτελῶς τὴν γνωρίζει ὁ περιορισθεὶς εἰς τὸν περίπλου τῶν παραλίῶν της. Ἀλλ' ἐξ ἄλλου, κατὰ τὸ ἤμισυ μόνον γνωρίζει τὴν Ἑλλάδα ὅστις ἀρκεσθῆ εἰς τὴν θέαν τῆς θαλάσσης ἐκ τῶν παραλίῶν ἢ ἐκ τῶν κορυφῶν τῶν ὄρεων της. Ἀνάγκη ἐναλλάξ νὰ τὴν διέλθῃ διὰ ξηρᾶς καὶ νὰ τὴν παραπλεύσῃ, ὅπως ἴδῃ τὴν ποικίλην ὠραιότητα τῆς φύσεώς της καὶ ἐννοήσῃ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀμφιβίου λαοῦ της. Περὶ τοῦ Ἑλληνος δύναται τις ἀληθῶς νὰ εἴπῃ, ὅτι ἔχει τὸν ἕνα πόδα ἐπὶ τῆς

ξηρᾶς καὶ τὸν ἄλλον ἐπὶ τῆς θαλάσσης. Δὲν εἴμεθα ὅλοι θαλασσινοί, ἀλλὰ τὸν ὄρεινόν Ἑλληνα συμπληροῖ, οὕτως εἰπεῖν, ὁ νησιώτης καὶ τ' ἀναπαλιν, ὁ δ' ἔθνικὸς ἡμῶν χαρακτῆρ ἀπαρτίζεται ἐκ τῆς συνενώσεως τῶν δύο στοιχείων. Ἀπόδειξις τούτου ἡ ἱστορία σύμπασα καὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ τῆς νεωτέρας.

Ὡς ἐκ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς χώρας καὶ τῆς εὐκολίας τῆς διὰ θαλάσσης συγκοινωνίας, τὴν διπλῆν ταύτην φάσιν τοῦ ἔθνικου χαρακτῆρος οὐδαμοῦ δύναται τις νὰ σπουδάσῃ καλλίτερον ἢ ἐπὶ τοῦ κταστρώματος ἑλληνικοῦ ἀτμοπλοίου. Ἐκεῖ εὐρίσκεις συμπυκνωμένους τὸν κάτοικον τῶν ὄρεων πλησίον τοῦ Αἰγαίοπελαγίτου, τὸν μικρέμπορον, ὅστις ταξειδεύει χάριν τῶν συμφερόντων του, πλησίον τοῦ ὑπαλλήλου τοῦ μεταβαίνοντος εἰς τὴν νέαν θέσιν, ἢ ὅποια κύριος οἶδε μετὰ ὀπίσθας καὶ ὅποιας ἐνεργείας ἀπεκτῆθη. Θὰ ἴδῃς τὸν γεωργὸν πλησίον τοῦ ναύτου, τὸν χωροφύλακα καθήμενον φιλικῶς πλησίον τοῦ ὑποδίκου χωρικοῦ, τὸν ὅποιον συνοδεύει εἰς τὸ κκυρογοδικεῖον. Διὰ σέ, τὸν ὁμιλοῦντα τόσφ καλῶς τὴν ἑλληνικὴν, διασκεδαστικώτερα καὶ διδακτικώτερα ἐνασχόλησις δὲν θὰ ὑπάρχῃ ἐν Ἑλλάδι, ἢ τὸ ν' ἀναμιγνύεσαι ἐπὶ τῶν ἀτμοπλοίων μας μετὰ τοὺς ἐπιβάτας τῆς τρίτης θέσεως καὶ ν' ἀκούης ἕτας ὁμιλίας των. Ἀλλ' ὁμως ἡ φρόνησις ἀπαιτεῖ νὰ μὴ τριβῆσαι ἀδικαίρως εἰς ὅλας τὰς ἐπὶ τοῦ καταστρώματος κάπας, καθόσον μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχουν καὶ μὴ ἀκατοίκητοι. Ἀλλ' οἱ ἔχοντες τὴν πείραν τοῦ πράγματος ἐντόπιοι θὰ σοῦ ὑποδείξωσιν εὐκόλως ποῦ ὁ κίνδυνος, ὅπως διεκφύγῃς πᾶσαν ὀχληρὰν ἀνάμνησιν τῶν τοιούτων συνδιατριβῶν.

Ὅτ' ἔγραφα Ἐπιστολὴν ἀτελεύτητον ἐὰν ἐπεχείρουν νὰ διηγηθῶ ὅσα ἐντὸς μιᾶς μόνης ὥρας ἔμαθα παρὰ τῶν ἐπὶ τοῦ Θησέως συνεπιβατῶν μου. Εἰς ἐξ αὐτῶν ἐπανερχεται ἀπὸ τὸ Σικάγον, εἰς τὰ βῆθη τῆς Ἀμερικῆς. Διέμενον ἐκεῖ ἐπὶ δεκατέσσαρα ἔτη, ἀνευ εἰδήσεων ἐξ Ἑλλάδος, ἐπιστρέφει δὲ εἰς τὸ χωρίον του διὰ νὰ ἴδῃ ἐὰν ἡ μήτηρ του ζῇ. Ἐβράδυνε μᾶλλον, ἀληθῶς, νὰ μεριμνήσῃ περὶ τούτου, ἀλλ' ἡ γραῖα, ἥτις τὸσάκις ἴσως ἐκλαυσε διὰ τὸν ἀπόντα υἱόν της, δὲν θὰ τὸν ἐπιπλήξῃ διὰ τὴν μακρὰν σιωπὴν του ὅταν τὸν ἴδῃ ἐπανερχόμενον εἰς τὴν στέγην ὑπὸ τὴν ὁποίαν τὸν ἐγέννησε. Ἀναχωρήσας ὡς ναύτης, μετέρχεται, ὡς μ' ἐπληροφόρησε, τὸ ἐμπόριον τῶν ὀπωρῶν. Δὲν εἶναι δὲ ὁ μόνος εἰς Σικάγον Ἑλληνας. Ἀλλὰ καὶ εἰς Καλιφορνίαν, καὶ εἰς νέαν Ὑόρκην, καὶ εἰς Αὐστραλίαν, καὶ πανταχοῦ τῆς γῆς ἀντιπροσωπεύεται ἡ τυχοδιώκτις φυλὴ μας.

Ἐκ τῶν σημερινῶν φίλων μου ἄλλος, παντοπόλως ἐγκατεστημένος εἰς χωρίον τῆς Αἰγύπτου, — τοῦ ὁποίου δὲν ἐγνωρίζω, οὔτε σύ, ὑποθέτω, γνω-

ρίζεις τὴν ὑπαρξίν καὶ τὸ ὄνομα, — ἐπανερχεται εἰς τὴν πατρίδα διὰ νὰ νυμφευθῆ. Μετὰ τὸν γάμον θὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ παντοπωλεῖόν του, ἀλλ' ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν, ἐὰν αἱ ὑποθέσεις τὸ ἐπιτρέπωσι, σκοπεῖ νὰ ταξιδεύῃ πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς νεαρᾶς συζύγου του, ὅτε δ' ἀποκτήσῃ τὰ ἱκανὰ του, θὰ παραιτήσῃ τὰ ξένα καὶ θὰ ἔλθῃ νὰ διαβιώσῃ ἐν τῷ μέσῳ τῆς οικογενείας, τὴν ὁποίαν εἰς τὸ μεταξύ θ' ἀποκτήσῃ κατὰ τὰς περιοδικὰς του ἐπισκέψεις εἰς τὴν πατρίδα. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, θὰ ἐγκαταστήσῃ ὡς διάδοχον εἰς τὸ παντοπωλεῖον ἀδελφὸν τινα νεώτερον ἢ ἀνεψιὸν του. «Ολοὶ σχεδὸν οἱ παντοπῶλαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Αἰγύπτου εἶναι Ἕλληνες ἐκ Πελοποννήσου ἢ τῆς Ἡπείρου. Διὰ τῆς φιλεργίας καὶ τῆς οἰκονομίας τῶν οἱ πλείστοι ἀποκοτῶν μικρὰν περιουσίαν, δὲν λησμονοῦν δὲ τὴν πατρίδα ποτέ. Ἀποδείξεις τούτου ὁ συνεπιβάτης μου, τοιοῦτοι δὲ εἶναι πάντες. Καὶ δὲν περιορίζεται ὁ πατριωτισμὸς εἰς τὴν ἐκλογὴν νύμφης ἐκ τοῦ χωρίου των, ἀλλ' ὅπταν πρόκειται περὶ πατρίδος ἀνοίγουν προθύμως τὰ μικρὰ θαλάσσια των, εἰς δὲ τὰς διαθήκας των πολλάκις ἐνθυμοῦνται τὸ πανεπιστήμιον ἢ — τὸ καὶ καλλίτερον — τὸ ταπεινὸν τῆς πατρίδος τῶν σχολείων.

Ἡδυνάμην νὰ ἐξακολουθῆσω περιγραφὰς πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι εὐρίσκει τις δικασκίδχσιν ἐπὶ τῶν ἀτμοπλοίων, ἐὰν ἀρέσκειται εἰς συνομιλίαν ποικίλας. Πρόσθεσε δὲ καὶ τὴν φιλόφρονα εὐγενεῖαν τῶν πλοίαρχων καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦς. Ὁ κυβερνήτης τοῦ πλοίου θεωρεῖ ἑαυτὸν ὡς οἰκοδεσπότην φιλοξενοῦντά σε, οἱ δὲ καμαρότοι προθυμοποιῶνται παντὶ τρόπῳ νὰ σέεῦρασετήσωσι. Ἄλλ' ἔννοεῖται ὅτι, ἐὰν ὁ ἐπιβάτης λαμβάνῃ ὕψος ὑπεροπτικόν, νομίζων ὅτι ἐπειδὴ ἐπλήρωσε τὴν θέσιν του ἀπέκτησε δικαιώματα κυριαρχικὰ ἐπὶ τοῦ πλοίου καὶ ἐπὶ τῆς προθυμίας τῶν ἐν αὐτῷ, τότε τὸ πρᾶγμα ἀλλάσσει. Τοῦτο δ' ἐφαρμόζεται ἐπὶ ξηρᾶς ὄσῳ καὶ ἐπὶ θαλάσσης. Ἔσο φιλόφρον καὶ εὐγενὴς καὶ θ' ἀντιπληρωθῆς μὲ τὸ διάφορον, ἀλλ' ἐὰν θελήσῃς νὰ ἐπιβάλης τὸ σέβας διὰ τῆς ὑπεροφίας, θὰ εὖρης ὑπεροπτικωτέρους σου τοὺς ἀνθρώπους. Ὡς πρὸς τὰ ἤθη δὲν ὑπάρχει χώρα δημοκρατικωτέρα τῆς Ἑλλάδος· ἢ ὑπεροχὴ τοῦ γένους, τῆς ἀνατροφῆς, τῆς κοινωνικῆς θέσεως ἐκτιμᾶται ἐνταῦθα, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὄρω ὅτι ὁ ἀπολαύων τὴν τοιαύτην ὑπεροχὴν δὲν προσβάλλει τὸ ἔμφυτον εἰς τὸν Ἕλληνα αἰσθημα τῆς ἀτομικῆς ἀξιοπροπέας καὶ τῆς ἰσότητος. Ἡ ἰσότης δὲν εἶναι κενὴ λέξις ἐνταῦθα, ὁ δὲ γνήσιος Ἕλλην δὲν σὲ ἀποτείνει ποτέ τὸν λόγον εἰς τὸν πληθυντικὸν ἀριθμὸν. Τὸ σεις καὶ τὸ ὑμεῖς εἶναι ξενισμοὶ εἰσαχθέντες εἰς τὴν ἐξηγενησιμένην δῆθεν ὁμιλίαν τῶν πόλεων. Εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐπικρατεῖ τὸ δημοκρατικὸν ἐσὺ, χωρὶς ὅμως τοῦτο ν' ἀπο-

κλείη οὐδαμῶς τὸ σέβας. Τὸ πολὺ, προσαγορεύοντες τὴν λογικὴν σου ὄντότητα θὰ εἴπωσι «τοῦ λόγου σου», ἢ θὰ μετριάσωσι πρὸς ἄκραν τιμὴν σου τὴν ἀπλότητα τοῦ ἐνικοῦ διὰ τῆς περιφράσεως «ἢ εὐγενεῖα σου.»

Ταῦτα ὅμως πάντα οὐδαμῶς ἀπέσβεσαν τὰς εὐχρέστους τοῦ Μεσολογγίου ἐντυπώσεις. Παρεκτός τῶν ἱστορικῶν ἀναμνήσεων, μοῦ τὸ ἀποκαθιστᾶ προσφιλὲς ἤδη καὶ τῶν κατοίκων του ἢ εὐμένεια. Εἰς τὸ διάστημα τῶν τριῶν τούτων ἡμερῶν ἀπέκτησα ἐκεῖ φίλους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐχωρίσθη μεθ' ὅσης λύπης ἤθελον ἀποχαιρετήσῃ φίλους παλαιούς. Μᾶς συνώδευσαν μέχρι τῆς ἄκρας τῆς Τουρλίδος, ἐκεῖ δὲ εἰς τὸ μικρὸν τῆς ἀποβάθρας καφενεῖον παρεκαθήσαμεν εἰς ἐξαιρετικὸν πρόγευμα, καὶ μὲ τὰ ποτήρια πλήρη ῥητινίου εἰς χεῖρας, ἐξεφράσαμεν ἀμοιβαίως εὐχὰς περὶ μελλούσης συναντήσεως. Ἄς τὸ ἐλπίζωμεν ἄφου κατὰ τὴν παροιμίαν «μόνον τὰ βουνὰ δὲν ἐνταμόνονται.»

Τὸ ἀληθὲς τῆς παροιμίας μαρτυρεῖ ὅτι, πρὸς πολλὴν μας εὐχαρίστησιν, εὐρομεν ἐπὶ τοῦ Θεσῶος τὰς χαριεστάτας Ζακυνθίας μετὰ τῶν ὁποίων ἐπὶ τῆς Πάρου συνεταξιδεύσαμεν ἀπὸ Λευκάδα μέχρι τῶν μυχῶν τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Αἱ κυραὶ αὐταὶ ἐπιστρέφουν εἰς τὴν πατρίδα των, ὥστε ὑπὸ τὴν προστασίαν των θὰ τὴν ἐπισκεφθώμεν καὶ εἴμεθα οὕτω ἐκ τῶν προτέρων βέβαιοι ὅτι δὲν θὰ θεωρηθώμεν κ' ἐκεῖ ὡς ξένοι. Ἰδοὺ τὸ εὐχάριστον τοῦ νὰ περιπλανᾶται τις ἐντὸς τῆς πατρίδος του. Ἀλλὰ καὶ σύ, ὅταν ἔλθῃς, θὰ λησμονήσῃς ὅτι ἐπισκέπτεσαι ξένην χώραν. Σοῦ τὸ ἐγγυῶμαι.

Τὸ Μεσολόγγι δὲν φαίνεται πλέον ἐκ τοῦ καταστρώματος. Πρὸς τ' ἀριστερά, ἐν μέσῳ τῆς κυανῆς θαλάσσης, προβάλλει τὸ ἀκρωτήριον Παπᾶς, πέραν δ' αὐτοῦ διαγράφονται ἄλλεπάλληλοι εἰς τὸν δικυγῆ ὄριζοντα αἱ μεγαλοπροπέεις γραμμαὶ τῶν ὄρεων τῆς Πελοποννήσου, ἐνῶ ἀπέναντι ἡμῶν ὑψοῦται τὸ μέγα ὄρος τῆς Κεφαλληνίας ὁ Αἶνος, μακρότερον δὲ πρὸς μεσημβρίαν ἢ κορυφὴ τοῦ ὄρους Σκοποῦ τῆς Ζακύνθου.

Ὅλα ταῦτα καλὰ καὶ ὠραῖα, αἰσθάνομαι ὅμως ὅτι ἔχουν ἀνάγκην ἀναπαύσεως οἱ ὀφθαλμοὶ μου. Εἶμαι ἐπὶ ποδὸς ἀπὸ τῆς τετάρτης πρωϊνῆς ὥρας σήμερον. Προτοῦ ἀναχωρήσωμεν ἐκ Μεσολογγίου ἐπεσκέφθημεν τὰ εἰρεπια τῆς Νέας Πλευρώνος. Τὸ ἀρχαῖον τοῦτο Αἰτωλικὸν φρούριον κεῖται ἐπὶ λόφου ἀποκρήμου πρὸς δυσμὰς τοῦ Μεσολογγίου, εἰς ἡμισείας περίπου ὥρας ἀπόστασιν, δι' ἀμάξης, — ἕως εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου. Ἡ ἀνάβασις μέχρι τῶν εἰρεπιῶν δὲν εἶναι ἐπίσης εὐκόλος, μ' ὄλην δὲ τὴν δρόσον τῆς πρωΐας σὲ βεβαιῶ ὅτι ἴδρωσα ἕως οὐ φθάσω εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ πετρώδους ὑψώματος. Προμηθεύσου στερεὰ ὑποδήματα καὶ καλὴν ράβδον ὅταν ἐπιχειρήσῃς τὴν

ἐκδρομὴν ταύτην. Ἡ ράβδος δὲν θὰ εἶναι ἄχρηστος καὶ ὡς προφύλαξις κατὰ τῶν σιύλων, καθ' ἣν περιπτώσιν βραδύνουν οἱ ἰδιοκτῆται τῶν κήπων, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου, νὰ περιστείλωσι τὸν ζήλόν των. Ἄλλ' ὅπως δήποτε, μὴ λείψης νὰ ἐπισκεφθῆς τὴν Νέαν Πλευρῶνα ὅταν εὐρεθῆς εἰς Μεσολόγγι.

Πῶς ἐξειργάζοντο τὰ πάντα καλῶς οἱ ἀρχαῖοι ἐκεῖνοι Ἕλληνες! Πᾶν τὸ ἐξερχόμενον τῶν χειρῶν των εἶχε τὸν τύπον τοῦ ὠραίου. Καὶ οἱ λιθοκόποι των αὐτοὶ ἦσαν καλλιτέχναι. Ὅποια διαφορά μετὰ τῶν ἔργων των καὶ τῶν Ρωμαϊκῶν κτισμάτων! Σοῦ περιέγραψα τὰ εἰρήπια τῆς Νικοπόλεως ἢ πόλις τὴν ὅποιαν ὁ Αὐγουστος ἐθεμελίωσε παρὰ τὴν ἕισοδον τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου ἤτο μεγαλειτέρα, πλουσιωτέρα καὶ ὑπὸ πᾶσαν ἐποψὴν ἀξιολογωτέρα τοῦ φρουρίου τούτου, τὸ ὅποιον ἀνήγειρεν ἐπὶ κρημνώδους ὑψώματος φυλῆ ἐκ τῶν ἥκιστα διαπρεπῶν τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ὅμως δὲν συγκρίνονταί τὰ ἐκ λίθων καὶ πλίνθων τεῖχη τῆς Νικοπόλεως καὶ τὰ ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς σωζόμενα λείψανα οἰκοδομῶν, πρὸς τὸ στερεὸν καὶ ὠραῖον τεῖχος τὸ ὅποιον, δύο περίπου μέτρων τὸ πᾶχος, περιβάλλει εἰσέτι ὁλόκληρον τὸν χώρον τῆς Νέας Πλευρῶνος. Ἀπορεῖ τις πῶς κατώρθωσαν ν' ἀναβιβάσωσιν ἐκεῖ τοὺς μεγάλους ὀγκολίθους, οἵτινες, καλῶς ἐξεσμένοι καὶ συντηρημένοι, ἀποτελοῦν ζώνας πλάτους ἀνίσου, μεθοδικῶς καὶ ἑναρμονίως ὑπερκειμένας ἀλλήλων.

Δὲν περιῆλθον ὁλόκληρον τὸν χώρον τοῦ φρουρίου. Κατὰ τὸν Baedeker, ἀπαιτεῖται πρὸς τοῦτο τριῶν τετάρτων τῆς ὥρας περίπατος. Βλέπει εἰσέτι τὰ ἀνοίγματα τῶν πυλῶν καὶ τὰς λιθίνας ἐκατέρωθεν παραστάδας, ἀπὸ ἀπόστασιν δὲ εἰς ἀπόστασιν φαίνονται τὰ λείψανα τῶν ἐπιστεφόντων τὰ τεῖχη τετραγώνων πύργων, ἐχόντων πέντε μέτρων πλάτος ἐπὶ μήκους ἕξ μέτρων. Αἱ κλίμακες διὰ τῶν ὁποίων ἀνέρχοντο ἔσωθεν εἰς τοὺς πύργους σώζονται ἀκέραια ἔτι πολλαχοῦ, δύναται δὲ τις νὰ περιέλθῃ ὁλόκληρον σχεδὸν τὸν περιβόλον βαδίζων ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ τεύχους, ἐὰν δὲν ὑπόκειται εἰς ζάλην. Τὰ πάντα ἐκεῖ προξενοῦν διπλὴν ἐντύπωσιν ὠραιότητος καὶ στερεότητος συγχρόνως, ἐνοεῖς δὲ χωρὶς νὰ τὸ πολυσκεψθῆς, ὅτι τὸ ἐν εἶναι συνέπεια τοῦ ἄλλου, ὅτι τὸ ὠραῖον συνεπάγεται τὸ στερεόν.

Παρὰ τὸ τεῖχος, πρὸς τὴν πλευρὰν τοῦ φρουρίου ὅπθεν φαίνεται ἡ θάλασσα, ὑπάρχει ἀμφιθέατρον, οὔτινες αἱ βαθμίδες διατηροῦνται κἀλλιστα. Ἐχρησίμευεν ἀρὰ γε εἰς δραματικὰς παραστάσεις ἢ εἰς τὰς συνελεύσεις τοῦ δήμου; Ὑψηλότερα ὑπάρχει μεγάλη δεξαμενὴ λαξευθεῖσα ἐντὸς τοῦ βράχου καὶ χωριζομένη εἰς πέντε διαμερίσματα, ἔχουσα δὲ βάθος τεσσάρων ἕως πέντε μέτρων, μήκος τριάκοντα περίπου καὶ πλάτος εἴκοσιν ἕως εἰκοσιπέντε μέτρων. Δὲν ἐγγυῶμαι

τὴν ἀκρίβειαν τῶν καταμετρήσεων τούτων, τὰς ἀναφέρω δὲ ἀπλῶς εἰς ἐνδειξὴν τῆς σημασίας τοῦ ἀρχαίου τούτου φρουρίου. Ἄλλαι δεξαμεναὶ εἰς διάφορα τοῦ περιβόλου μέρη κείμεναι, διατηροῦσαι δ' εἰσέτι ἔχνη τοῦ χρίσματος διὰ τοῦ ὁποίου ἦσαν ἔσωθεν ἠλειμμένοι, φαίνονται ὅτι ἐχρησίμευον πρὸς φύλαξιν οἴνου καὶ ἐλαίου. Ἄλλαχοῦ διακρίνονται τὰ ἔχνη γαῶν καὶ ἀγορῶν, τὸ δὲ ἀξιοπεριεργότερον, καὶ τὰ θεμέλια ἰδιωτικῶν κατοικιῶν. Διὰ τῆς φαντασίας δύναται τις ν' ἀναπλάσῃ ζώσαν τὴν εἰκόνα τοῦ ὀχυρώματος, μὲ ὅλα τὰ κτίρια τὸν ὄρθον, μὲ τὰ οἰκήματα κατακνημένα, καὶ τὰ τεῖχη φρουρούμενα ἀπὸ θωρακφόρους Αἰτωλοῦς. Ἡ δυσκολία τοῦ νὰ μετακινήθωσιν ἐκ τοῦ ὕψους ἐκεῖνοι οἱ ὀγκώδεις λίθοι ἐξηγεῖ πῶς διακίνοισιν εἰσέτι τόσῳ ἀκέραια τὰ λείψανα τῆς Νέας Πλευρῶνος. Ἄλλὰ ἀκοῦν τὰ ἀρχαιολογικὰ, διὰ τὰ ὅποια δὲν εἶμαι ὁ ἀρμόδιος. Ἐὰν θέλης πλειότερας περὶ Πλευρῶνος πληροφορίας, ἴδε τὴν πραγματείαν τοῦ Bazin, τὴν ὅποιαν ἀτυχῶς δὲν ἠδυνήθη νὰ προμηθευθῆ εἰς Μεσολόγγι. (1)

Τὰ εἰρήπια τῆς Νέας Πλευρῶνος εἶναι τὴν σήμερον γνωστὰ ἐνταῦθα ὑπὸ τὸ ὄνομα: Κάστρον τῆς Κυρᾶ Εἰρήνης. Τίς ἡ Εἰρήνη αὕτη; Οὐδὲν περὶ τούτου ἠδυνήθη νὰ ἐξακριβώσω εἰς Μεσολόγγι, μολονότι ὑπάρχουν ἐκεῖ τινὲς μετὰ πολλοῦ ζήλου ἐνασχολούμενοι περὶ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν τοπογραφίαν τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων. Οὐδεὶς τῶν πραγματευθέντων περὶ Πλευρῶνος ἔλυσε, καθόσον γνωρίζω, τὸ μυστήριον τοῦτο.

Καθὼς ἡ Πλευρῶν μετωνομάσθη Κάστρον τῆς Κυρᾶ Εἰρήνης, οὕτω καὶ τὰ εἰρήπια τῶν Οἰνιάδων μετωνομάσθησαν Τρικαρδοκάστρον. Καὶ ἡ ὀνομασία δὲ αὕτη εἶναι ἐξ ἴσου μυστηριώδης καὶ ἀνεξήγητος· ἀλλ' ἐὰν ἡ ἱστορία σιωπᾷ ὡς πρὸς τὴν πηγὴν ἀμφοτέρων τῶν ὀνομάτων, ἡ φαντασία ὅμως τοῦ λαοῦ ἔπλασεν ἐπ' αὐτῶν μῦθον, καὶ ἐσηματίσθη οὕτω ποιητικωτάτη παράδοσις περὶ τῶν ἐρωτικῶν σχέσεων τῆς Εἰρήνης καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως Τρικάρδου. Τὴν παράδοσιν ταύτην ἀπεκρυστάλλωσεν εἰς τὸ ἐξῆς χαριέστατον ποίημα ὁ φίλος μου κ Δροσίνης, τέκνον καὶ αὐτὸς τοῦ Μεσολογγίου.

Ὁ βασιλεὺς Ἀρήλιαγος.

Ἐσ' τοῦ βασιλεῖα τοῦ Τρικάρδου τὸ μοναχὸ παιδί
ἢ μοῖραις ποῦ τὸ μοῖωσαν κατὰρ εἶχανε κάνει
Πῶς ἄμα ὁ ἥλιος θὰ τὸ ἰδῇ
εὐθὺς θεὰ πεθάνῃ.

Κι' ὁ βασιλεὺς πατέρας του, μ' ἐλπὶδα νὰ σωθῇ
ἀπὸ τοῦ ἥλιου τὸ κινδὸ καὶ φλογισμένο μάτι
τοῦ χιτοῦ ἐπίτηδες βαθὺ
μέσα 'ς τὴ γῆ παλάτι.

(1) Ἡ ἀξιόλογος αὕτη πραγματεία περιλαμβάνεται ἐν τῷ πρῶτῳ τόμῳ τῆς συλλογῆς: Archives des missions scientifiques et litteraires (II série, 1864).

Χρόνια πέρασαν—'πέθανε ὁ γέροντας γοιός...
Καὶ μὲ τὴν ὥρα τὴν καλὴ θὰ βασιλέψῃ τῶρα
'Ανήλιαγος ὁ μορφοινός
'ς τοῦ Τρίκαρδου τῆ χώρα.

Καὶ βασιλιᾶς ὁ 'Ανήλιαγος τῆς 'μέραις του περνᾷ
μέσ' 'ς τὰ βαθεῖα παλάτια του—καὶ μοναχὰ τὸ βράδι
βουνα καὶ κάμπους τριγυρνᾷ
'ς τῆς νύχτας τὸ σκοτάδι.

Κ' ἡ κυρὰ 'Ρήνη ἡ ὄμορφη τὸν εἶδε μιὰ βραδιά
'ς τὸ κάστρο ἔμπρὸς νὰ κυνηγᾷ μ' ὀλόφωτο φεγγάρι
κ' ἔννοιωσ' ἀγάπῃ 'ς τὴν καρδίᾳ
γιά τᾶξιο παλληκάρι.

'Ο βασιλιᾶς 'Ανήλιαγος, 'σὰν κάθε βασιλιᾶ,
τόρα κι' αὐτὸς ὀλονυχτῆς 'ς τὴ χώρα δὲν γυρίζει...
Σ' ἀγαπημένη ἀγκυλιὰ
γυρμένος ξενοχτίζει.

Μὰ 'ς τὴ χαρὰ του δὲν ξεχνᾷ τῆς μοίρας τὸ γραφτό
Καὶ πρὶν νὰ φέξῃ 'ς τὸ θουνοῦ, καὶ πρὶν νὰ σβύσῃ τᾶστρο,
ἀφίνει ταῖρι ζηλευτὸ
κλι φεύγει: ἀπὸ τὸ κάστρο.

Τοῦ κάκου τὸν 'ρωτᾷ ἡ κυρὰ: πῶς ἔτσι πρῶτῶν
τὴν παραταίει μοναχῆ;—'Εκεῖνος δὲν τῆς κρίνει,
καὶ μαύρη ζήλεια τυραννᾷ
τῆ δόλια κυρὰ 'Ρήνη.

Τόσο, ποῦ τί σοφίζεται ἡ πονηρὴ κυρὰ;
ὄλους μὲ μῖας τοὺς πετεινοὺς τοῦ κάστρου τοὺς σκοτάνει
γιά νὰ μὴ νοιώσῃ μιὰ φορὰ
ὁ νιὸς πῶς 'ξημερώνει.

'Ο βασιλιᾶς 'Ανήλιαγος γελιέται τὴν αὐγὴ...
Καὶ πρὶν νάρθῃ 'ς τὸν Τρίκαρδο, κοντὰ 'ς τὴν Παλιωμάνη,
κιτάρια!—ὁ ἥλιος εἶχε 'θγῆ
καὶ ὁ νιὸς εἶχε πεθάνῃ!

"Ἄς ἀναβῶ ἐντούτοις εἰς τὸ κατάστρομα πρὸς
ἐξακολούθησιν τῶν μετὰ τῶν συνεπιβητῶν συνομιλιῶν μου, καὶ διὰ νὰ ἴδω τὰς κορυφὰς φωτιζομένης ἀπὸ τὸν δύνοντα ἥλιον, τὸν ἥλιον ὅστις ἀσπλάγχχνως ἐθανάτωσε τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως τοῦ Τρίκαρδου.

'Αποτελειώνω τὴν ἐπιστολήν μου εἰς Ζάκυνθον.
["Ἐπεταί συνέχεια"]

Δ. ΒΙΚΕΛΑΣ

ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΗΛΙΟΝΗΣ

Διήγημα.

Συνέχεια: ἴδε προηγούμενον φύλλον.

ΙΔ'

Μετὰ πεντάωρον ὀδοιπορίαν, ὅτε οἱ ἐκστρατεύσαντες ἐξ Ἄρτης ζηλωταὶ Τοῦρκοι εἶχον φθάσει εἰς ὕψωμά τι, ὁ Μουχτάρ Κλεισούρας, ἐκ συμφώνου μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν προκρίτων ἀγάδων, εἶχεν ἀποφασίσει νὰ πέμψῃ ἐπιστολήν πρὸς τὸν Χρῆστον Μηλιόνην.

Τότε ὁ κῆρυξ ἀνέβη ἐπὶ σκοπιάν τινα, καὶ ἔκραξεν ὅτι ὅστις θέλει, νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸν

ἀρχηγόν, δι' ἐμπιστευτικὴν ἀποστολήν. Ἐν τούτοις οὐδεὶς ἦτο πρόθυμος νὰ παρουσιασθῇ.

Διηθητότως εἶχε ψιθυρισθῆ εἰς τὰς τάξεις τῶν στρατευόντων, ὅτι ὁ ἀρχηγὸς σκοπὸν εἶχε νὰ πέμψῃ διαγγελέα πρὸς τὸν κλέφτην τῶν βουνῶν, προσκλιῶν αὐτὸν νὰ παραδοθῇ. Καὶ ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι ἦσαν καθ' ὑπερβολὴν δύσπιστοι, οὐδεὶς αὐτῶν ἐτόλμα νὰ προσέλθῃ ἐθελοντῆς διὰ τὴν ἀποστολήν ταύτην.

'Ο Μουχτάρ Κλεισούρας ἦτο ἔτοιμος νὰ βλασφημήσῃ, καὶ ἤδη ἐσχημάτιζε καθ' ἑαυτὸν τὰς λέξεις, ἃς ἔμελλε νὰ ἐκστομίσῃ ἐνώπιον τῶν ἐπιτελῶν του, ἂν δὲν ἐκωλύετο. Ὁ ἀνὴρ οὗτος εἶχε συναστραφῆ πολὺ μὲ τοὺς Ἑλληνας ὀπλαρχηγούς, καὶ διὰ τοῦτο εἶχεν ἐλευθέραν τὴν γλῶσσαν.

— Χίλιοι διαβόλοι νὰ σᾶς σηκώσουν! τὰ σακάλια νὰ τραβοῦν τὰ κορμιά σας καὶ οἱ χοῖροι νὰ φάγουν τὰ πρόσωπά σας!

'Ἡ ἐπίκλησις τοῦ ὀνόματος τούτου παρ' ὀλίγον ἔμελλε νὰ ἐπενέγκῃ τὸ ποθοῦμενον ἀποτέλεσμα παρὰ τοῖς μουσουλμάνοις, οἵτινες ἐθεώρουν βλασφημίαν καὶ αὐτὴν τὴν μνειάν τοῦ εἴδους τούτου τῶν ζώων. Ἄλλ' ὅμως πρὶν τελειώσῃ ὁ ἀρχηγὸς τὰς βλασφημίας του, νέος τις Τοῦρκος ἐνεφανίσθη ἐνώπιον αὐτοῦ. Οὗτος ἦτο ὁ ἄγνωστος ἐκεῖνος, ὃν οἱ γείτονές του οὐδέποτε εἶχον ἰδεῖ καὶ ὅστις εἶχεν εἶπει αὐτοῖς ὅτι ἦλθε τελευταῖον ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, ὡς ἐνθυμοῦνται οἱ ἀναγνώσται. Οὗτος προσελθὼν εἰς τὸν ἀρχηγόν ἔκαμε βαθύτατον περιμένων τὰς διαταγὰς του.

— Ποῖος εἶσαι σύ, Κουζούμ; τὸν ἠρώτησεν ὁ Μουχτάρ Κλεισούρας.

— Πιστὸς μουσουλμάνος, ἀπήντησε μετὰ συστολῆς ὁ ἄγνωστος.

— Καὶ τί ζητεῖς;

— Περιμένω νὰ μὲ διατάξῃ ὁ ἐφέντης ὁ, τι θέλει.

— Εἰμπορεῖς νὰ φέρῃς τὴν γραφὴν αὐτὴν εἰς τὸν Χρῆστον Μηλιόνην;

— Εἰμπορῶ, ἀπήντησεν ἀδιστακτικῶς ὁ νεαρὸς Τοῦρκος.

— Εἰξεύρεις τοὺς δρόμους;

— Εἰξεύρω, ἀπήντησεν οὐχὶ μετ' ἴσης σταθερότητος.

— Εἰξεύρεις τὸ λημέρι τοῦ Χρήστου Μηλιόνη;

— Ὅχι τὸ εὔρω

— Πρέπει νὰ γείνης τεπηλί, διότι ἄλλως οἱ χωρικοὶ θὰ σὲ προδώσουν.

— Ὅχι γείνω τεπηλί.

— Ἐχει καλῶς.

'Ἐν τῷ μεταξῷ εἰς τῶν ἐπιτελῶν εἶχε κύψει εἰς τὸ οὖς τοῦ Μουχτάρ καὶ τῷ ὠμίλει κρυφίως.

'Ο νέος ἐκεῖνος εἶχε προσηλώσει τὸ βλέμμα εἰς